

En helt i tider med krig

v. Ph.d.-stipendiat Tea Dahl Christensen, SDU og GEM

Helten findes i grænselandet mellem fiktion og fakta, mellem fantasi og virkelighed. Litteraturen tilbyder klassiske eksempler på helte, hvor antikkens mytologiske heltefortællinger og middelalderens ridderhelte er de mest kendte eksempler. I billedkunsten er helten historisk set blevet portrætteret som en idealiseret kriger i store slag, mens han, og det er typisk en han, også findes i form af superhelten, fantasyfiguren, hverdagshelten og nationalhelten.

Ligesom helten findes indenfor mange genrer, udforskes han indenfor omtrent ligeså mange forskellige videnskabelige discipliner. Forskning, i hvordan helte bliver til, og hvad der kendetegner helte, foregår indenfor f.eks. historievidenskab, samfundsvidenskab og psykologi. Det kan derfor være vanskeligt at udpege et samlet felt for denne forskning. I det følgende vil jeg give en kort oversigt over nogle af de tendenser, der internationalt og nationalt kan spores i forskningen omkring *helte* i forhold til en særlig type helt, soldaterhelten.

Helten i den internationale forskning

Når samfund er i krig, skabes der forestillinger om, hvad der karakteriserer soldaten, og hvordan krigen er.

Følger man professor i Europæiske Studier og Historie, Omer Bartov¹, så hentes ud af fortidens krige idealer om den perfekte soldat. Disse idealer tager soldaterne med sig ind i nutidens krige, hvilket giver dem mod til at gå i krig, samtidig med at disse idealer ændres og antager nye former af de erfaringer, soldaten selv får.

Fra antikken var det individet som den stærke heroiske figur, der var idealet. Langt senere betød en industrialiseret krigsførelse i 1. Verdenskrig, at idealet om den individuelle soldaterhelt blev udfordret af nye krigsformer. Inspireret af tidligere tiders krigsførelse kunne soldaten, der gik ind i 1. Verdenskrig, deltage med det heroiske individ og den

individuelle kriger som rollemodel. Men krigen var anderledes brutal, og med teknologiske landvindinger som f.eks. maskingeværet, kunne hele hære udslettes på få sekunder. Krigsførelsen havde ændret karakter, og det betød, at forestillingen om den heroiske soldat i krig også skulle tilpasses krigens nye form. Det var blevet vanskeligt at fastholde



Antikkens soldaterhelte.

den hidtidige forestilling om, at krig var en begivenhed, hvor soldaten kunne udvise ridderlige dyder, når krigen ikke var ridderlig længere. Den heroiske soldat var nu en skikkelse, der skulle mestre og dermed overvinde krigens teknologi for at blive sejrherre. Kunne soldaten anvende krigens nye teknologi, slap han for at blive opslugt i den anonyme massehær, og man kunne fortsat opnå en individuel heltestatus i en fornyet form i forhold til antikkens helteideal.

Andre forskere har argumenteret for, at den teknologibaserede krig, som indvarsledes af 1. Verdenskrig og som var kendetegnet af færre direkte konfrontationer, betød, at billedet af soldaten som kæmpende helt i stedet skiftede til soldaten som en skikkelse, der nu måtte *udholde* krig. I stedet for en *helt* var soldaten ifølge nogle blevet en *overlever* af krig.²

Det, der kendetegner soldaterhelten, er blevet analyseret fra forskellige vinkler. Den tendens, der er mest toneangivende i forskningen lige nu, er de studier, der bedrives indenfor feltet maskulinitetsstudier. Her betragtes soldaterhelten som en idealiseret mand. Soldaterhelten er i denne optik en stærk, modig og frygtløs kriger, hvis ultimative manddomsprøve er krig. Denne idealiserede kriger forbindes med nationen og kommer i nogle tilfælde til at fungere som en myte for nationen selv. Helten skaber kulturelt fokus. Han kan virke som en samlende figur, og kan hermed bruges til at bearbejde og bære en ellers ubærlig sorg³.

Helten i en dansk forskningskontekst

Samfundets forestillinger om en soldat kan også undersøges ved at

analysere, hvordan soldaten som figur fremstilles og omtales i forskellige medier. Det kan være igennem f.eks. kunst, trykte og digitale medier, men også i forskellige erindringspraksisser, f.eks. højtideligheder som kransenedlæggelser og andre ceremonier.

I en dansk mediekontekst er det f.eks. blevet analyseret, hvordan den danske soldat skildres og erindres i videoer, der lægges på Youtube. På Youtube findes der hyldestvideoer, der er lavet for at ære danske soldater, der har været udsendt i international mission, f.eks. i Afghanistan. Britta Timm Knudsens og Carsten Stages analyse af en række af disse videoer viser, at afsenderne af videoerne fremstiller soldaten som en fælles nationalhelt⁴. En helteskikkelse, som et dansk nationalt fællesskab kan samles om og sørge over, hvis han mister livet. Deres analyse peger også på, at Youtube som medie tillader, at der kommenteres på videoerne. Der skabes her et demokratisk rum, hvor f.eks. krigenes legitimitet og soldatens status som helt bliver diskuteret. Mediet tillader altså, at der er uenighed om emnet, og at nogen ytrer, at de slet ikke er enige i videoernes budskab om soldaten som helt eller hædersmand.



Soldater fra 1. Verdenskrig, hvor soldaten tidligere stod som kæmpende helt skiftede til soldaten som en skikkelse, der måtte udholde krig.

Danmark er indenfor det sidste årti igen blevet krigsførende nation og har sendt soldater i krig. Nogle mister livet, mens andre kommer hjem og skal omstille sig til at indgå i det civile samfund igen. Der er øget fokus på disse soldater, og der er indenfor de senere år udarbejdet en veteranpolitik, indstiftet nye medaljer, afholdt hjemkomstparader, de-

signet et nationalt erindringsmonument på kastelet, samt indført en national flagdag. Alle disse tiltag er tegn på, at det danske samfund er i færd med at lade politikområder og erindringskultur afspejle, at Danmark er et land i krig.

Hjemkomstparaderne er blevet analyseret af Birgitte Refslund Sørensen og Thomas Pedersen, og her indgår også en analyse af soldaten som helt⁵. Hjemkomstparaderne afholdes, når det danske kontingent, det vil sige den gruppe af danske soldater, der udgør det danske bidrag til den internationale mission i Afghanistan, vender hjem fra deres mission. Hjemkomstparaden afholdes i den kaserneby, hvor kontingentet officielt er udsendt fra. Sidste år var det i Holstebro, hjemsted for de danske dragoner, at hjemkomstparaden afvikledes. Sørensen og Pedersen har analyseret hjemkomstparaden i 2011, som foregik i København. Dagen havde sit startpunkt ved Den kongelige Livgardes kaserne ved Rosenborg og afsluttedes med parade gennem Københavns gader. De analyserer hjemkomstparaden som ritual, og de finder ritualet interessant, fordi det afspejler mødet mellem soldaten og civilsamfundet. Deres



Flagdagen for Danmarks udsendte er blevet fejret siden 2009. Billedet her er fra Holstebro 2013.

analyse viser, at soldaten fejres som en helt, en hædersmand og en krigsmand, og at heltestatus i dette tilfælde opnås gennem det, de kalder en domesticering af soldaten og dermed helten. Soldaten domesticeres, dvs. gøres ufarlig, ved at sammenligne soldaten med sportsmanden. Denne sammenligning drages blandt andet af chefen for Livgarden, og sammenligningen gør, ifølge Sørensen og Pedersen, at soldaten i sin ørkenuniform lige pludselig ikke er så farlig og i stedet kan indtage en rolle som helt, der fejres i hjemlige, trygge og festlige rammer.

I ovenstående har jeg forsøgt at give et indblik i, hvad der foregår på forskningsscenen indenfor heltedannelse og helteteori, både internationalt og nationalt. Det er indenfor dette felt, at museets forskningsprojekt ”*Den danske soldaterhelt – aktuelt eller forældet narrativ*” placerer sig. Der er ingen tvivl om, at der er meget, der endnu bør undersøges og analyseres, hvorfor museets forskningsindsats (som blev beskrevet i årsskrift 2012) er et aktuelt og vedkommende bidrag til dette forskningsfelt.

Noter:

- ¹ Bartov, Omer. “Man and the Mass: Reality and the Heroic Image in War.” *History and Memory* 1.2 (1989): 99-122. Print.
- ² Siebrecht, Claudia. “The Image of the Soldier: Portrayals and Concepts of Martial Masculinity from the Wars of Liberation to the First World War in Germany.” *Journal of War & Culture Studies* 5.3 (2012): 261-75. Print.
- ³ Dawson, Graham, *Soldier Heroes. British Adventure, Empire and the Imagining of Masculinity*, Routledge, 1994: 98.
- ⁴ Knudsen, Britta T., and Carsten Stage. “Online War Memorials: Youtube as a Democratic Space of Commemoration Exemplified through Video Tributes to Fallen Danish Soldiers.” *Memory Studies* 6.4 (2013): 418-36. Print.
- ⁵ Sørensen, Birgitte Refslund og Pedersen, Thomas, “Hjemkomstparader for danske soldater – ceremoniel fejring af krigeren og den krigsførende nation” i *Slagmark*, nr. 63, 2012: 31-46.